

Mitt liv med SCB åren 1970-2010

I slutet av 1969 tog jag ut min pol. mag. examen med inriktning mot samhällsplanering vid Umeå universitet. Jag kände mig nu färdigutbildad och började söka mig ut på arbetsmarknaden. Jag var i första hand intresserad av ett länsplanerarjobb vid någon länsstyrelse men kunde snart konstatera att konkurrensen hade hårdnat avsevärt det senaste året. Det var ca 100 sökande på varje jobb. I början av 1970 reagerade jag på en annons från SCB om en tjänst som amanuens vid Statistiska centralbyrån. Tjänsten passade väl ihop med min utbildning. Jag sökte och blev kallad till ett möte i februari på SCB. Det var en trivsamt träff med bl.a. Hans-Åke Jansson på Uppdragscentralen. Till min glädje fick jag jobbet och den första april 1970 började jag på Kungliga Statistiska centralbyrån i Stockholm. Umeå universitet hade satt Norrland på kartan, vilket gav en ny norrländsk självkänsla. Det var med den känslan jag kom till Stockholm.

Ingången till Kungliga statistiska centralbyrån

I min arbetsbeskrivning stod det att jag skulle utreda möjligheter till specialbearbetningar av FoB-material, hålla kontakt med och samordna av bearbetningarna med berörda enheter vid SCB. (I/Be, PC, DC, och MDB). Jag skulle inhämta underofferter, upprätta skriftliga offertförslag. I dessa frågor ha kontakt med kunderna i första hand kommuner. Jag skulle svara för kundkontakter, leverans mm beträffande den uppdragsfinansierade statistiken över industriarbetarlöner. Arbetet kräver ingående kunskap om FoB-material, konstruktivt tänkande samt organisations- och samarbetsförmåga. Jag skulle dessutom leda arbetet med granskning och distribution av tabellmaterial från UC:s statistiktjänst.

Efter några veckor på SCB blev jag tillfrågad om jag ville delta vid banketten till det Nordiska statistikermötet som just då hölls i Stockholm. Redan efter två veckor på SCB satt jag på Operabarens bakficka och åt tillsammans med statistiker från hela Norden. Det blev en trevlig kväll med god mat och dryckjom.

Mitt liv på SCB blev längre jag hade tänkt mig. Trots en relativt svag löneutveckling kändes det inte troligt att jag kunde få mer roande och utvecklande arbetsuppgifter någon annanstans

och för mig var detta orsaken att det blev fyrtio år på SCB. Jag var anställd vid SCB till och med mitt 68:e år. Sista året var jag timanställd på knappt halvfart. Det jag nedskrivit här är inte ett försök att beskriva någon SCB-historia. Det har Ulf Jorner redan gjort på ett föredömligt sätt i ”Summa summarum SCB:s första 150 år”. Jag har utgått från hur jag minns händelser i mitt SCB-liv. Mycket anknyter till resor och nöjen. Det är inte lika roligt att läsa om det hårda jobbet mellan de olika förlustelserna. Detaljer kan vara ihopblandade och tidsperspektiv kan vara förskjutna men för mig är detta min bild av de 40 åren.

All statistik kring en datamaskin

Jag kom till SCB under en stor förändringsperiod. Under 1960-talet hade finansminister Gunnar Sträng börjat centralisera mycket av statens statistik till SCB och man hade börjat använda elektronisk databehandling (EDB) i allt större utsträckning. Användningen av datorer gjorde det praktiskt att samla all statistik kring en datamaskin. Även uppbyggnaden av robusta kommuner krävde en mer detaljerad och samordnad statistik än tidigare.

Jag anställdes av SCB för att ansvara för ett uppdragsfinansierat tabellprogram för kommuner baserat på 1970 års Folk- och bostadsräkning (FoB 70). Enheten sålde bearbetningar av officiell statistik. Dessutom ingick försäljning av person- och företagsadresser. En viktig del i verksamheten var de statistikpaket för regional och kommunal planering som höll på att utvecklas. Jag var ensam på enheten som arbetade med FoB70. De personer som jag skulle samarbeta med arbetade på Folk- och bostadsräkningen i Saltsjö-Järla i Nacka kommun medan SCB låg på Linnégatan på Ladugårdsgärde i Stockholm.

FoB 70 + Nyckelkodssystemet = Kommunernas program vid FoB 70

Förutsättningen för mitt intåg på FoB-arenan var att Uppdragscentralen hade ett system för att redovisa statistik för delar av kommuner det s.k. Nyckelkodssystemet (NYKO). Detta skulle nu användas i FoB 70 och enheten fick produktansvaret för Kommunernas program medan FoB-projektet stod för FoB-kompetensen.

Bakgrunden var att inom registerenheten hade ett kreativt gäng i slutet av 1960-talet tagit fram ett datasystem baserat på digitalt lagrade register för redovisning av statistik för delar av kommuner. Eftersom det ännu inte fanns något digitalt befolkningsregister vid SCB vid denna tidpunkt skapade de ett eget och kallade det för Registret över totalbefolkningen (RTB). Underlag till RTB och SCB:s inkomstregister var de folkbokförings- och inkomstregister som Rikskatteverket hade digitaliserat 1967. 1972 började RTB även användas av Befolkningsbyrån.

För att kunna redovisa statistik på delar av kommuner krävdes ett register som knöt ihop områdesanknuten information på fastighetsnivå med uppgifter i RTB. Ett sådant skapades och benämndes Nyckelkodregistret (NYKO). Registret innehöll endast uppgifter om kommun, församling, fastighetsnummer och delområdeskod. Kommunerna själva fick koda varje fastighet med ett områdesnummer. Varje år måste registret uppdateras med nytillkomna och avförda fastigheter. Med hjälp av NYKO kunde man knyta områdeskoderna till SCB:s statistik.

De första tabellerna från DEMOPAK och INKOPAK blev färdiga under 1969. Under 1970-talet utvecklades flera nya statistikpaket. AVIPAK redovisar ändringsdata i RTB, TAXOPAK taxeringsuppgifter på kommunnivå, BILPAK statistik om bilar och bilägare. Områdesbeskrivningar innehåller uppgifter från både DEMOPAK och AVIPAK.

Stora tabeller för små områden

Datoriseringen av SCB:s register skapade nya produktionsförutsättningar och möjligheterna att presentera statistik tycktes nästan oändliga jämfört med tidigare. FoB-statistiken skulle börja levereras 1973. Jag kom således in relativt tidigt i planeringen men tabellernas utformning var redan beslutade när jag kom in i bilden. De hade utformats av det gamla gardet av statistiker med stora detaljerade tabeller, som skulle redovisas för små områden. Det innebar att det fanns en massa ettor och nollor i redovisningen, vilket inte gjorde någon människa glad. Tabellerna blev alltför detaljerade och nästan omöjliga att använda i kommunerna, då det krävde mycket jobb lokalt för att få statistiken användbar. Tabellerna var inte bara detaljerade och stora, de var även tryckta i pyjamasrandiga original med fyra kopior, vilket ytterligare krånglade till det för användarna. Den sista kopian var dessutom oläsbar. Detta var strax innan moderna printrar och kopieringsapparater blev vanliga. Det var dessutom svårt att få tag i rätt storlek på de pärmar som tabellerna kunde förvaras i. Den nya tidens statistik krävde samarbete med användarna. Denna insikt blev vägledande för min insats på SCB under fyrtio år.

Expressen till attack

Strax innan vi skulle börja leverera tabeller gick Expressen till attack mot FoB 70. Räkningen var på väg att bli en symbol för den oro som framför allt Expressen kände inför konsekvenserna av ADB-revolutionen och den ökade risk till statlig övervakning av medborgarna. Kommunernas program var särskilt utsatt eftersom det redovisade FoB-statistik för små områden. Man menade bl.a. att redovisningen kunde avslöja uppgifter om enskilda personer. Det blev således ett kvällstidningsdrev mot FoB 70. Vår dåvarande GD Ingvar Ohlsson höll sig undan i debatten och lät i stället avdelningschefen för Utredningsinstitutet Edmund Rapaport få ta hela stöten. Det hela resulterade i att vi fick utforma sekretessregler för vår redovisning, vilket innebar att ettor och tvåor undertrycktes i vissa fall. De detaljerade tabellerna blev därmed i många fall oanvändbara. Redovisningen för kommuner och större områden behövde dock inte sekretessgranskas. Debatten kring FoB 70 gjorde att Datainspektionen som inrättades 1973 fick en flygande start.

Lars Berglöf

Arne Orrgård

Vera Sandahl

Arbetskamrater

Arbetskamraterna på Uppdragscentralen var unga. Lars Berglöf, Arne Orrgård, Birgitta Troäng (sedermera Bergman), Kertu Kiidla, Gunnar Sahlin, Eva Meidner, Christina Ilkünsal var några av mina arbetskamrater under det första året i Stockholm. De äldsta på enheten var Gun Söderblom (änka efter skådespelaren Åke Söderblom) och Vera Sandahl. Båda var i 50-årsåldern och tillhörde det gamla gardet. Vera var SCB-mästare i tennis upp i 55 årsåldern. Arne Orrgård tävlade i lerduveskytte vid olympiaden i Mexico. Hans-Åke Jansson och Harry

de Sharengard var halvgamla och fungerade som chefer. Harry flyttade så småningom till Köpenhamn och arbetade med den nordiska statistiken under många år.

Regionalstatistiska kansliet (REK)

Den kommunreform som genomfördes 1952-1974 syftade till att få stora bärkraftiga kommuner som kunde bära upp de reformer som genomfördes under efterkrigstiden. De regionala frågorna lyftes fram och även kraven på SCB:s regionala framtoning. SCB uppfattades nog på den här tiden som en ganska byråkratisk institution mest inriktad på att förse regeringskansliet med underlag. För de nationalekonomer och statistiker som dominerade SCB:s ledning var den regionala dimensionen i statistiken inte särskilt intressant. Trycket utifrån ledde dock till att ett Regionalstatistiskt råd bildades som fick ansvar för utveckling av den regionala statistiken. Till rådet knöts en kanslifunktion det s.k. Regionalstatistiska kansliet som förutom kanslifunktion till rådet även kom att omfatta den grupp inom Uppdragscentralen som arbetade med de regionala statistikpaketen. Till REK fördes även den grupp som utvecklade en regionalstatistisk databas (RSDB)

I REK:s arbetsuppgift ingick även att informera om regionalstatistiska frågor. För den skull skapades tidskriften REKO¹ som under ett tiotal år var den främsta kunskapskällan i Sverige vad beträffar regional statistik. Redaktör för tidskriften var Kertu Kiidla. Kansliet upprättade en förteckning över kontaktperson i kommuner, länsstyrelser och landsting. Det skapades även kurser för att utbilda kontaktpersonerna om statistikpaketen. Förteckningen och kurserna lever fortfarande kvar efter fyrtio år. REK sjösatte RSDB redan 1976. 1982 kunde även kommunerna få tillgång till en delområdesstatistisk databas (DSDB).

Enhetschef för REK blev Kurt Rönnblom från Vallentuna och sektionschef Sten-Åke Hallén boende i Vasastan i Stockholm. Båda var kompisar och norrlänningar. Kurt kom från Robertsforstrakten och Sten-Åke från Hudiksvall. De hade träffats under lumpartiden i Jönköping. De hade tidigare jobbat på departementen. Kurt var hyperenergetisk och sportig samt politiskt aktiv medan Sten-Åke var kulturellt lagd med intressen som jazz och arkitektur. De byggde upp en mycket bra fungerande enhet. Efter några år blev Kurt planeringsdirektör i Uppsala och så småningom landstingsdirektör medan Sten-Åke tog över enhetschefskapet och hade det till dess att enheten lades ner i början av 1990-talet.

Packa pärmarna och flytta till Örebro

Under hösten 1971 hade jag förhandlat med SCB om att få förlägga min tjänstgöring till Örebro. Tanken var att min fästmö Gunnel skulle flytta från Malmö till Örebro och att vi där skulle bilda familj. Vi hade valt bort Stockholm och Malmö som boendialternativ. Enheten hade redan två medarbetare som arbetade i Örebro. Agneta af Uhr (sedermera Thermaenius) och Jan Alriksson arbetade med enhetens produktion av statistikpaketen och nyckelkodregistret (NYKO). I februari 1972 tog jag mitt pick och pack och flyttade till Örebro. Första månaderna i Örebro bodde jag hos Lasse Åman i hans radhus i Vivalla tills jag fick hyra en trerummare på söder i Örebro.

Eftersom vår grupp var liten inhystes vi tillsammans med Databascentralen (DBC) d.v.s. Lars Åmans gäng. Så fort det gjordes en förändring i SCB-huset fick vår lilla grupp flytta till nya lokaler. Det var ett bra sätt att lära känna nya personer på SCB. Vi satt först högst upp i ett storrum på Ringgatan. Efter ett halvår hamnade vi ett tag snett emot Gustav Berglunds rum. Gustav var chef för Driftavdelningen och platschef. Han undrade vad vi var för slags filurer. Han hade ingen aning om vad vårt jobb gick ut på. Det var ju ganska nytt att arbeta med

---

¹ REKO utgavs 1977-1987

uppdragsprodukter på den tiden. Rätt snart hamnade vi på tredje våningen i skoldirektionens f.d. lokaler på Östra Bangatan. Så småningom landade vi i lokalerna närmast matsalen, där vi satt till dess det var dags att flytta till Klostergatan någon efter 1980.

FoB 75

Den första riktigt stora Folk- och bostadsräkningen 1970 mötte på motstånd från vissa grupper i samhället. Datoriseringen av statistiken var en ny företeelse som väckte farhågor om att den nya tekniken kunde användas för att kontrollera folket. Någon sådan rädsla för statistikens makt fanns inte i våra grannländer.

Det var snart dags att börja fundera på hur kommunprogrammet för FoB 75 skulle se ut. Inför FoB 75 hade hela FoB-projektet flyttats från Nacka till SCB i Örebro. Curt Nilsson kom från FoB-arbetet i Göteborg och blev chef för FoB 75. Han stöttades av Åke W Nordin med flera. För mig var detta naturligtvis en fördel eftersom jag fick nära till FoB-projektet. Inom projektet hade man fått sig en läxa av det massmediala intresset för FoB 70. En pr-man tillsattes så småningom för att ta dusten med massmedia och se till att vi inte retade upp media i onödan.

I FoB 70 hade kommunerna fått göra en stor del av kodningsarbetet av blanketterna, Nu skulle det arbetet till stor del utföras på SCB med hjälp av datorteknik. För det behövde SCB ett stort antal personer och ett nytt hus. I mitten av 70-talet var SCB i Örebro spridd på många ställen i kommunen. Hur många visste väl endast vaktmästarna. Det beslutades snabbt att ett nytt hus skulle byggas i kvarteret Tullen. Huset blev bara halvt men vi var glada att så småningom kunna samlas i ett halvt hus. Första tiden användes dock halva det halva huset för kodning och granskning av FoB 75-materialet. Ca 7 miljoner blanketter skulle behandlas.

Inför FoB 75 hade vi erfarenheterna från FoB 70 att bygga på. Det blev nu viktigt att söka samarbete med kommuner, länsstyrelser och landsting. Därför bildades en arbetsgrupp den s.k. FoB-arbetsgruppen bestående av SCB:are och statistiker och utredare från kommuner. Ordförande var en KSP:are. Anders Olsson från Västerås var ordförande i många år. Det visade sig att kommunerna inte behövde stora omfattande tabeller för sin delområdesredovisning utan det räckte ofta med översiktstabeller som kunde omfatta flera ämnesområden på en tabellsida s.k. sammanfattningstabeller. Vi hade ju Expressen som när som helst kunde känna ett behov att misstänkliggöra statistiken och därmed rubba våra cirklar och då var det bra att ha tabeller med få ettor och tvåor i.

De stora tabellerna från FoB 70 som printades ut på pyjamasrandigt papper med ett antal svårlästa kopior var inte roliga att använda. Därför satsade FoB-projektet som första statistikgren på att printa ut tabellerna på en specialdesignad Xeroxmaskin som kunde skriva ut kopior i löpande bana. En månad innan vi skulle börja printa tabeller kom maskinen från Holland. För att få ned tabellerna till A4-format var DC-personalen tvungna att tejpa upp mallar på kopiatorns glasruta och sedan fotades mallen ihop med tabellerna. Sedan fick DC betydligt bättre utskriftsmöjligheter. Redovisningen från FoB 75 blev vägledande för hur redovisningen från FoB fortsättningsvis kom att redovisas.

ksp en källa till samarbete

Jag medverkade i en del arbetsgrupper som FoB-arbetsgruppen, Stabgruppen (bostäder) och så småningom i KOMPASS-gruppen (sysselsättning). Alla dessa grupper var ett samarbete mellan SCB och Föreningen för Kommunal Statistik och Planering (KSP). Jag deltog även i

många av KSP:s årskonferenser från mitten av 1970-talet till 00-talet. Det blev ett tiotal konferenser totalt under alla åren. Mina många kontakter med kommuner gjorde att jag fick ett ganska bra grepp om delar av kommunernas statistikbehov alltefter som olika frågor aktualiserades inom kommunerna. Exempelvis deltog jag i en veckolång kurs i Sigtuna i början av 80-talet om socialtjänstens påverkan på samhällsplaneringen.

När vi diskuterade med kommunrepresentanter om utformningen av tabeller som skulle levereras om några år tänkte de oftast i termen ”har vi haft nytta av statistiken tidigare?” medan vi som arbetade i FoB-projektet funderade på vilka frågor som kommer att vara viktiga om några år. Exempelvis i redovisningen från FoB 90 styrde vi upp tabellinnehållet så att invandrarfrågan kunde belysas ur olika aspekter, vilket inte kommunerna var så intresserad av när vi några år tidigare diskuterade utformningen av tabellerna. När FoB:en var färdigbearbetad var invandrarfrågan ett hett ämne på grund kraftigt ökad invandring från det forna Jugoslavien.

Arbete med FoB 80 och 85 samt fortsatt utveckling av statistikpaketen

Under 1980-talet fortsatte jag att ansvara för Kommunernas program vid Folk- och bostadsräkningarna och samarbetade om innehållet med FoB-projektet men jag medverkade även i arbetet med att utveckla nya statistikprodukter på vår enhet. Dessutom arbetade jag med mindre specialbearbetningar från olika register och medverkade i informationsarbetet om nyckelkodning mm. Vår lilla grupp i Örebro utökades successivt till ca 12 personer. Marianne Lager, Jette Bodin, Britt-Marie Johansson, Eva Svensson, Jan By var några av namnen i början av 1980-talet. Det fanns fortfarande intresse från kommunernas sida att utveckla statistikpaketen till fler ämnesområden. Under 1980-talet kom sex nya paket. Fyra av dessa var jag med att utveckla.

Arbetssökandestatistik på delområden

Efter en del diskussioner med Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) utarbetade vi en redovisning av arbetslöshetsstatistik för kommunernas egen områdesindelning. Statistiken var inte SCB:s utan den framställdes och publicerades av AMS. Beställare var i första hand Göteborgs och Malmö kommuner men även ett tjugotal andra kommuner beställde statistiken. När Malmö stad själv försökte producera denna statistik blev kostnaden ca 30 000 kr och produktionstiden 6 månader. Dessutom blev kvaliteten i statistiken alltför dålig. Genom SCB kunde nu kommunen få samma statistik för ca 2 000 kr med leverans sex veckor efter mätningen och till fullgod kvalitet. Statistiken producerades två gånger per år dels för mars, dels för oktober.

SKYDDSPAK

Tillsammans med Räddningsverket utarbetade Eva Svensson och jag ett statistikpaket för skyddsrumspanering (SKYDDSPAK). Det var ett miljonprojekt. Det resulterade bl.a. i att vi fick åka runt i Sverige och delta i Räddningsverkets utbildningskonferenser. Jag deltog bl.a. i Umeå, Rosersberg norr om Stockholm, Linköping och i Skövde. SKYDDSPAK lades ner efter det att Sovjetunionen hade imploderat.

SYSSPAK

Något senare deltog jag i arbetet med att utveckla delområdesredovisningen av den nya statistiken från ÅRSYS. Det gjorde jag tillsammans med Björn Tegsjö, vilken senare skulle komma att knyta mig till sin enhet när han så småningom blev enhetschef.

Ohälsodata

Ohälsodata är ett litet paket som hämtar uppgifter om sjukdagar från Riksförsäkringsverket och befolkningsuppgifter från RTB.

Gröna pärmen

I början av 1980-talet började det att bli svårt att hålla ordning på alla våra statistikpaket. Den nyanställda Jan-Olof Andersson sedermera Joa Silver kom med idén att samla all informationen om statistikpaketen i en pärm. Förslaget blev först ljust mottaget av chefer och kollegor. Joa tog dock fram ett utkast och tillsammans fick vi fram en prototyp som sedan vidarebearbetades av andra kollegor. Slutversionen blev så pass bra att den sändes till SCB:s kontaktpersoner i kommuner, länsstyrelser och landsting. Pärmen kallades populärt för ”Gröna pärmen”. Den blev ett signum för SCB:s kontakter med regionala och lokala organ. Den upphörde i fysisk form början av 00-talet då den lades ut på nätet. Pärmen finns på bild i SCB:s jubileumsskrift ”Summa summarum” som gavs ut med anledning av SCB:s 150 årsjubileum.

FoB en het politisk potatis

Folk- och bostadsräkningarnas innehåll var mycket brett och försörjde många verksamheter med statistikunderlag nationellt, regionalt och lokalt. Nackdelarna var att statistiken var några år gammal när den kunde börja användas och att undersökningen genomfördes endast vart femte år. Dessutom var den dyr och det var opraktiskt att samla in drygt 7 miljoner blanketter. Kostnaden för en FoB uppgick till ett par hundra miljoner kronor medan t.ex. en årgång ÅRSYS kostar ca fyra miljoner kronor, är årlig och håller högre kvalitet. Därför försökte man hitta nya former för insamling av FoB-data via administrativa register. En utredning tillsattes som skulle titta på möjligheterna att genomföra alternativa FoB:ar och idéerna hämtades i huvudsak från Danmark, som redan 1980 hade genomfört en register-FoB.

Expressen hade ju sedan tidigare ett ont öga till FoB. Kvällsdraken angrep utredningens förslag i likhet med Svenska dagbladet. Trots borgerligt motstånd kunde riksdagen rösta igenom ett sysselsättningsregister baserat på administrativa källor det s.k. ÅRSYS-registret² och ett utbildningsregister. SCB:s generaldirektör Sten Johansson försvarade utredningen och menade att de borgerliga tidningarna drev en fördumningskampanj. Expressens och de borgerliga partiernas talibanliknande angrepp på utvecklingen av statistiken ledde till att Sverige hamnade på efterkälken i Norden och som ett av få länder i världen genomförde Sverige inte någon census år 2000 och bröt därigenom både mot EU:s och FN:s konventioner. Att diskussionen blev så hätsk berodde på att det borgerliga trycket mot Palmes regering blev alltmer mer uppskruvat.

SCB-dagar

1987 träffades alla SCB:are för första gången. Det skedde i Idrottshuset i Örebro. Därmed inleddes en tradition vid SCB om att träffas vart tredje år med en gemensam sittning under dagen och underhållning och dans på kvällen. Det gick ett specialtåg från Stockholm med avstigning vid idrottshuset i Örebro. Därefter har SCB-dagarna alternerat mellan Örebro och Stockholm. Undantaget var 1990 då dagen förlades till Tallin. Alla SCB-dagar har varit trevliga tillställningar både under dagen och särskilt på kvällen.

S-avdelningsmöten i Vålådalen

En ny avdelning hade skapats 1988. Den hade fått en ny ung och modern chef vid namn Jan Högrelius. Han ville träffa personalen och valde Vålådalen i Jämtland som plats. Där satt han under en vecka och tog emot personalen. Varje enhet stannade några dagar. Vi gick igenom våra arbetsuppgifter och gjorde en långpromenad i lågfjällsterräng en eftermiddag. Samtidigt

² Årlig registerbaserad sysselsättningsstatistik var en ny statistikgren vid SCB.

pågick EM i fotboll. Matcherna kunde vi se på en storbildsskärm i ett stort konferensrum. Mötet hölls i början av juni så fjällmarkerna stod i vårgrönska. En trevlig upplevelse men jag undrar om kostnaden stod i paritet med nyttan.

FoB-arbetsgruppen möter den gotländska historien

FoB-arbetsgruppens möten alternerade mellan medlemmarna i gruppen. En av dessa platser var Visby. Den statistikansvarig på Gotlands kommun var på väg att ta över turistchefsjobbet i kommunen. Han bjöd in oss till ett tvådagarsmöte i Visby med ett kvällsprogram där vi först blev förevisade fornsalen och därefter inbjudna till en 1600-talsmiddag anordnad av Gotlands museum. Museichefen var värd för kalaset. Han föreställde en ståthållare över Gotland på 1600-talet som hade blivit temporärt förvisad till ön från Stockholm. Två jungfrur skötte serveringen och de underhöll oss med sång mellan rätterna. Festen slutade vid ettiden på natten och väl beskänkta med mat och dryck gick vi hem på mjuka ben till våra natthärbärgen. Precis som seden var på 1600-talet. Påföljande morgon kl 09.00 fortsatte vi mötet.

Enhetsmöte i Åre

I slutet av 1980-talet åkte hela regionala kansliet till Åre för ett tredagars enhetsmöte i slutet av april. Det hade varit mycket kallt på nätterna och snöat ordentligt. På dagarna steg temperaturen till över +10 grader och solen strålade över skutan. Fast det var i slutet av april och vintersäsongen i princip var tillända hölls alla backar öppna. Med lågskor tog jag och några kollegor oss upp på toppen av skutan 1 420 m över havet. Först åkte vi kabinbana därefter gick vi på den hårt packade snön upp till toppstugan. Vi träffade där en man som varit i Åre vid denna tid varje år i tioårstid och han hade aldrig tidigare upplevt sådana fantastiska dagar

På toppen 1420 m ovan havet. Från vänster Bo Johansson, Gunnar Sahlin, jag, två av stockholmsdamerna som jag har tappat namnet på och Rolf Svensson.

REK ifrågasätts

Inför FoB 90 ifrågasattes REK:s roll på SCB. REK producerade statistik för kommunernas egna områdesindelningar baserad på uppgifter från flera enheter. Delområdesindelningen var inte officiell utan kommunernas egna indelningar. Den hade skapats av en föregångare till REK, som under åren hade utvecklat statistikpaketen till en lönsam verksamhet. Flera enhetschefer tyckte nu att deras enheter själva skulle redovisa sin statistik för delar av kommuner. Överdirektören Gösta Guteland inbjöd till ett möte i Stockholm för de berörda enhetscheferna. Sten-Åke som var min enhetschef hade fått förhinder att medverka vid mötet och andreman-

nen som var en kvinna hade också fått förhinder. Frågan gick då till mig, som inte hade någon chefsbefattning alls, om jag kunde svara för REK på mötet.

Vid mötet som leddes av Guteland gick enhetschefen för Befolkningsenheten till angrepp mot REK:s roll på SCB och han fick stöd från övriga enhetschefer. Jag svarade då med att berätta varför REK hade bildats och vilken roll enheten hade i SCB:s organisation. Därefter gick jag i polemik mot de kritiska enhetscheferna. Även Guteland var kritisk till REK. Jag pulveriserade hans argument. Än en gång blev det uppenbart att regionala frågor inte var verksamhetens bästa kunskapsgrän. Därefter hade vi paus. Guteland som tydligen inte var van att bli motsagd hade surnat till. Det var knappt så att jag blev bjuden på ett wienerbröd vid fikaten. Efter pausen hade luften gått ur den samlade kritiken och det hände inte mycket mer. REK fick vara kvar ytterligare fyra år. Den första rondan vann jag åt REK. Jag blev dock väldigt besviken på den okunniga och insinuanta nivå som diskussionen fördes på.

Fortsatta problem med FoB-projektet

Tanken var att jag även skulle ansvara för 1990 års Kommunprogram från Folk- och bostadsräkningen och fortsatt vara anställd vid REK. Det blev en dragkamp om mitt jobb mellan REK och Befolkningsenheten som ansvarade för den stora FoB:en. De ansåg att REK tog en alltför stor andel av uppdragsintäkterna från FoB-projektet. Enhetscheferna Sten-Åke Hallén och Curt Nilsson skulle lösa frågan men överlämnade den till mig och Erik Liljegren. Vi träffades och jag frågade Erik: Hur mycket? Han svarade: 300 000 kr. Jag svarade: Då säger vi 500 000. Sedan var det klart. Jag ansåg att en halv miljon till FoB-projektet var en skälig ersättning, då FoB:en satsade en hel del resurser på att implementera kommunprogrammet i sina system. Dessutom hade REK en stor uppdragsverksamhet baserad på FoB-data. Att 5 procent av kommunprogrammets omsättning på 10 miljoner kronor användes för FoB-projektet kändes riktigt. Efter det att vi hade rätt ut våra relationer flöt samarbetet mycket smidigt. FoB 90 skulle dock bli den sista FoB:en.

Frustrationen och den uppskrivade debattnivån bland proffstyckare som Jan Myrdal och hans kompisar på den gröna, liberala och nyliberala kanten hade inte svalnat sedan diskussionerna om FoB 85 och Fobaltutredningens förslag. Män med stort ansvar i staten idag uppmanade folket att bränna FoB 90-blanketterna. Vi kände lukten från nazisternas bokbål på 30-talet, bildstormarnas raseri från reformationstiden och Chi Huang Ti kungen av Tsins avsikter när han lät bränna alla böcker i Kina. Det var starka krafter på gång från mörkermännens sida. Konsekvensen blev att en del av FoB-statistiken för Stockholms län blev så dålig att Stockholms läns landsting lade ut drygt fem miljoner kr på att försöka förbättra kvaliteten i statistiken men med tveksamt värde.

Trots allt buller utanför huset flöt FoB-arbetet bra. PC-tekniken skulle få sitt genombrott i FoB 90. SCB upphandlade ett stort antal persondatorer och inbjöd till kurser för kommunerna i PC-användning på hotell Stinsen i Hallsberg. Först skulle datorerna användas i det lokala gransknings- och kodningsarbetet och därefter skulle de användas för framställningen av tabeller lokalt. För det ändamålet tog SCB fram en särskild programvara PC-AXIS och kommunerna kunde beställa data på diskett. PC-utvecklingen gick dock så fort att FoB-datorerna var redan föråldrade när statistiken kom. PC-tekniken hade då slagit igenom helt i de flesta kommuner. PC-AXIS såldes så småningom till många statistikbyråer världen över och används fortfarande i moderna versioner. Det är nu en internationell användarförening som ansvarar för utvecklingen av programmet.

Någon FoB 95 eller 2000 blev det inte. Den felande länken för att få en fullvärdig register-FoB var att boende i flerbostadshus skulle folkbokföras på lägenhet för att vi skulle kunna bilda bostadshushåll. Mot bakgrund till de motsättningar som rådde i riksdagen vågade inget parti driva frågan. Den borgerliga frustrationen mot FoB mattades av väsentligt när den fick regeringsansvar 2006 och inte behövde använda FoB:en i sin kamp mot socialdemokratin. Då kunde FoB-frågan plötsligt hanteras på ett professionellt sätt. Expressen, som hade tappat stinget, kände inte heller längre det stora hotet från FoB. Idag sker folkbokföring på lägenhet i Sverige och kan det är nu antligen möjligt framställa lägenhets- och hushållsstatistik för första gången på 20 år. I Danmark gjorde man det för första gången 1980. Politiken i Sverige har i motsats till politiker i övriga Norden en väldigt problematisk syn på dessa frågor.

Seminarie serier och en högskolekurs

Under 90-talet blev det inte så mycket jobb med att utveckla statistikpaket utan jag kunde engagerade mig i andra frågor och bytte dessutom hemvist på SCB. Förutom FoB-jobbet arrangerade jag tillsammans med sakkunniga SCB-are seminarier som behandlade frågor som var nya för kommunerna.

Underlag för utvärdering av skolan

En av dessa seminarier serier handlade om underlag för uppföljning och utvärdering av skolan. Alf Fyhrlund, som då var chef för SCB:s Göteborgskontor, ville att första seminariet skulle äga rum i Göteborg. Det planerades tillsammans med Gunnar Enequist på skolstatistiken. Vi utgick från ett seminarium för ca 30 personer. När anmälningstiden var till ända hade ca 200 personer anmält sig. Frågan var tydligen het vid denna tidpunkt. Vi fick därför byta lokal. Vi var dåligt förberedda för en så stor publik. Som tur var hade vi anlitat länsarbetsdirektören i Göteborg som moderator. Hon var mycket erfaren av stora grupper. Med på konferensen var både folk från Utbildningsdepartementet och dåvarande Skolöverstyrelsen. Vi genomförde även konferenser i Malmö och Örebro. Gunnar Enequist blev senare undervisningsråd på Skolverket.

I samband med våra skolkonferenser fick vi kontakt med Lennart Grosin, som var en forskare på lärarhögskolan i Stockholm. Han hade specialiserat sig på att studera vad som gör skolor effektiva. Vi hade även blivit inbjudna till länskolnämnden i Örebro för ett sammanträde med skolcheferna i länet. Vi skulle få en halv timme till vårt förfogande för att berätta om våra idéer kring uppföljning och utvärdering av skolan. Vår insats tog en dryg timme. Grosin följde med oss till mötet för att vi skulle få större tyngd i vårt argumenterande. Jag tror att skolcheferna och länskolinspektören trots det hade svårt att ta till sig våra synpunkter. Redan året därefter ersattes Skolöverstyrelsen av Skolverket och länskolnämnden försvann. Grosin blev så småningom en ledande forskare inom skolområdet. Enlig tidningen Skolvärld-

den tillhörde han 2011 en av de 50 personer som hade den största betydelsen för skolans utveckling i landet. Grosin var den ende forskaren på listan.

Gunnar Enequist

Lennart Grosin

De idéer vi förde fram i våra seminarier var i linje med Grosins forskning. De anammades av det nya Skolverket³, som redan 1993 började publicera bakgrunds- och resultatstatistik för skolan på kommunnivå. Senare skapade Skolverket ett antal publika statistikdatabaser bl.a. på skolnivå som kan nås via webben.

Resursfördelning i kommuner

Den andra seminarieserien behandlade resursfördelning inom kommuner som jag genomförde tillsammans med Alf Fyhrlund och Sixten Lundström. Alf hade arbetat tidigare med resursfördelningsfrågor i Göteborgs stad och arbetade nu med en modell för Helsingborgs stad. Sixten Lundström var en av SCB:s mest erfarna metodstatistiker. Han var även kommunaldelspolitiker i Glanshammar och hade därigenom fått förståelse för kommunala frågor. Min roll var att ansvara för seminarierna och informera om vilken statistik som var tillgänglig för kommunerna. Vi deltog även i ett stort seminarium med ett femtiotal deltagare arrangerat av Helsingborgs stad som behandlade kommunens resursfördelningsmodell. När jag gick över till Enheten för Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik kunde jag inte längre driva seminarieserien vidare trots propåer om en fortsättning från några kommuner.

Seminarierna gick på tvärs i SCB:s organisation och var udda inslag i vår verksamhet. De var inte välsignade av några chefer på SCB utan fria initiativ från oss ämnesexperter. Det fanns ett sug efter den kunskap vi kunde erbjuda men det borde ha varit Svenska kommunförbundet som skulle ha inbjudit till seminarierna i stället för SCB. I de konferenser som jag senare har ansvarat för har vi alltid haft fullt stöd från avdelningsledningen och lierat oss med de organisationer som har ansvarat för de ämnesområden som vi behandlat.

Kommunerna inför 2000-talet

Dåvarande Örebro högskola hade ett duktigt gäng forskare inom statsvetenskapliga institutionen som anlätades flitigt för statliga utredningar. De anordnade även specialdesignade kurser. I början av 1990-talet fick kommunerna utökat ansvar för grundskolan och äldreomsorgen. Dessutom skulle kommunernas traditionella budgetstyrning ersättas med målstyrning. Institutionen erbjöd en 20-poängskurs i ämnet ”Kommunerna inför 2000-talet”. Eva Svensson och jag fick gå på kursen på arbetstid men sköta inläsning och uppsatsskrivning på fritid. Kurserna förlades först till Laxå sedan till Hallsberg. Kursen var på kvartsfart och var mycket stimulerande. Alla deltagarna hade lång arbetslivserfarenhet de flesta inom sjuk- och äldreomsorg. Jag hade analyserat grundskolans styrning, uppföljning och utvärdering i ett antal kommuner i

³ Skolverket ersatte Skolöverstyrelsen 1991.

de uppsatser som vi skrev där vi skulle tillämpa varje termins kursinnehåll. Det var frågor som vi även hade berört i våra tidigare seminarier för skola och för resursfördelning. Jag beslöt att sammanfatta mina synpunkter i en debattartikel i Nerikas Allehanda där jag hävdade att kommunfullmäktige i Örebro hade förlorat kontrollen över skolan. Artikeln kom in i tidningen på ledarsidan och besvarades av kommunalrådet Britt-Inger Örenius (M). Diskussionen blev het och skolrådet Per-Ola Bergstén från Skolverket gick in och försökte gjuta olja på vågorna. I slutskedet av diskussionen undrade Örenius om jag argumenterade för SCB i frågan eftersom ett uppföljningssystem för skolan skulle kräva betydligt mer användning av SCB-statistik i kommunen. Örenius var trängd och använde ett vanligt knep. När inte argumenten räcker till angriper man budbärarens avsikter och person. Sju artiklar blev det totalt innan kruttröken lade sig.

Min kritik av kommunen gick ut på att den saknade objektiva system för att följa upp och utvärdera verksamheten. Kommunfullmäktige hade delegerat sitt ansvar för skolan till kommundelarna utan att ha tillgång till några kontrollverktyg. Kommunen hade visserligen utvärderingsverksamhet inom skolområdet som jag tyckte var bra. Den utvärderade enskilda skolor eller enskilda funktioner. Den gav dock ingen samlad objektiv bild av hur det såg ut i alla kommundelar eller i alla skolor. Slentrian i kommunens resursfördelning gav upphov till obalanser mellan kommundelarna. Tydligaste exemplet var Vivalla-Lundby kommundel som under andra delen av 80-talet tilldelades så mycket resurser att de inte kunde utnyttja hela tilldelningen. Hade kommunen haft en ordentlig årlig uppföljning hade man kunnat förklara elevutvecklingen i kommundelen. Uppföljningen skedde i samtal med rektorerna. Ingen rektor stod upp för mindre resurser. Här fanns stort utrymme för de starka rektorerna att ta för sig och få ekonomiska fördelar.

Studieresor mm

I början av nittioalet blev det under en period många studieresor och andra förlustelser. Två av dem föranleddes av de händelser som gjorde att Sovjetunionen höll på att brytas sönder.

Med Örebro kommun till Moskva

Under sportlovsveckan 1990 åkte jag som representant för SCB i Örebro med i en delegation från Örebro kommun till Moskva för att förhandla med den Ryska federativa republiken om en rysk mässa i Örebro. Delegationen bestod av ett fyrtiotal örebroare representerande olika delar av samhällsliv och företagsverksamhet i Örebro kommun. Vi stannade en hel vecka med besök bl.a. på Bolsjojteatern och en resa till staden Vladimir som är belägen 20 mil öster om Moskva. Staden var tidigare ett centrum för den ryska ortodoxa kyrkan. Min insats blev ganska misslyckad. Jag försökte via våra kontakter i Moskva komma i kontakt med motsvarigheten till SCB. Det visade sig att det inte fanns något annat organ än GOSPLAN, vilket var den jättemyndighet som styrde femårsplanerna. Något centralt befolkningsregister hade man inte enligt uppgift utan registrering av invånarna sköttes lokalt med kortregister.

Med SCB till Tallin

Senare under året var det dags för oss SCB:are att ha konferens i Tallin. Sedan min Moskva-resa i februari var läget ännu mer spant. Sovjetunionen var på väg att falla sönder både politiskt och ekonomiskt. Resan var en upplevelse för att inte säga absurd. Att vi åkte till Tallin var för att stödja frigörelse- och demokratiprocessen i landet. Året därpå upplöstes sovjetblocket och Estland blev fritt i likhet med många andra f.d. sovjetrepubliker. 1200 SCB:are på en färja och en båt över Östersjön med möten i Tallin i ett sönderfallande rike. För oss SCB:are blev resan oförglömlig.

Med FoB-gruppen till England

1992 deltog jag i en studieresa till England anordnad av KSP:s FoB-grupp. Studiebesöket syftade till att få perspektiv på vårt eget arbete med FoB 90. I London fick vi ta del av hur brittena genomförde och publicerade sin cencus. Det var ett stort arbete att räkna 55 miljoner britten. 100 000 folkräknare anlätades för att dela ut censusblanketter till varje hushåll inom sina respektive bostadsområden. Efter några veckor samlade folkräknarna in blanketterna och sände dem till censusbyrån. Trots denna stora insats räknade man med att ha missat ca 10 procent av befolkningen. Fördelen med det brittiska systemet var att man hade tillgång fina detaljerade kartor. Nackdelen var att den redovisade statistiken var gammal redan när den publicerades. I Storbritannien har man inte befolkningsregister som vi Norden. Därför måste man ha en sådan stor organisation för att nå ut till alla. Frågorna på blanketten skulle få Expressen att baxna. Man frågade bl.a. om hudfärg och religion.

Gruppen gjorde även en tripp till Basingstoke and Deane, en s.k. new town med ca 80 000 invånare knappt 8 mil sydväst om London för att få en inblick i arbetsfördelningen mellan läns- och kommunnivån i England. Staden ligger Hampshire county. Först fick vi en dragning från countyt om dess roll i samhällsplaneringen. Engelska kommuner har inte alls den självständighet som de svenska har inom olika samhällsområden utan den regionala nivån är starkare än i Sverige. Eftersom det fanns en person i gruppen som även var kommunpolitiker trodde man i Basingstoke att vi var en politikerdelegation. Därför bjöds vi in till en mottagning av borgmästaren. Han liknade en avdankad boxare och hade en stor borgmästarbricka hängande i en kedja om halsen. Han och några av hans underhuggare bjöd oss på vin och andra starka drycker. Samkvämet blev mycket livligt och glatt efter ett tag. Dagen efter gjorde jag en avstickare till Bristol där jag tillsammans med min dåvarande chef Britt-Marie Johansson⁴ gjorde ett kundbesök på europakontoret för Managing Planning System International (MPSI). Gruppen besökte även War museum och såg musikalen Miss Saigon.

På vift i London

Med Kompassgruppen i Köpenhamn

Med KOMPASS-gruppen på Själland och Jylland

Något senare gjorde Kompassgruppen en studieresa till Danmark där vi besökte kommunstatistiker i Köpenhamn, Århus och Aalborg. I Aalborg bjöds vi på "frokost" med smørrebröd,

⁴ MPSI är ett amerikanskt företag i Tulsa Oklahoma med filial i Europa..

en hver gang och en liten jubileums. Han som ledde sammanträdet hade kontroll över den kylda flaskan Aalborgs jubileumsakvavit. När sammanträdet var slut vid halvfyra fanns det fortfarande kvar sprit i flaskan trots att vi var ett tiotal personer. Det som vi lärde oss av resan var att Köpenhamns kommun hade haft en dålig utveckling under senare tid och hade inte alls samma utredningsmöjligheter som de mer framgångsrika kommunerna Århus och Aalborg. Kommunen Köpenhamn hade då drygt 500 000 invånare⁵ och kan jämföras i storlek med Göteborg och Helsingfors kommuner medan Århus hade ca 300 000 och Aalborg 200 000 invånare. En av anledningarna till att Köpenhamns kommun satsade så hårt på Öresunds-samarbetet var den svaga utvecklingen i kommunen och i övriga Hovedstadsregionen under senare delen av 80-talet och i början av 90-talet.

KSP:s årskonferens i Örebro

1992 arrangerade Örebro kommun en Bomässa. Den var förlagd till Ladugårdsängen där man visade nyheter inom boendet. I samband med mässan förlade KSP sin årskonferens till Örebro. Johnny Sehlin hade nyligen lämnat sitt jobb som statistikchef i kommunen och arbetade nu på REK. Han blev trots det en av de ansvariga i för arrangemanget. Även SCB var med på ett hörn då konferensen hölls i den stora hörsalen i den nya delen av SCB-huset som nyss hade tagits i bruk. SCB hade nu äntligen fått ett eget helt hus efter en lång väntan. Vi var ca 150 personer vid konferensen.

Kommunens middag hölls i rådhuset i Örebro och föreningens middag ägde rum kvällen efter på Nora Stadshotell. Till Nora tog vi oss med hjälp av ett ånglok med vagnar von anno dazumal från Örebro C med ett fikastopp vid Järle station. Där bjöds vi på förfriskningar och dragspelsmusik från Frövi dragspelsklubb. På Nora station hälsade kommunstyrelsens ordförande oss välkomna och vi tågade därefter gemensamt upp till stadshotellet. Under middagen sjöngs en del ur föreningens sångbok VISOPAK. De obligatoriska visorna vid årskonferenserna är den eftertänksamma ”Kommunplanören” och den mer entusiastiska ”KSP är här igen”. Jag blev utsedd till försångare och fick ställa mig framför orkestern och inför ett hundratal uppslupna KSP:are dra igång allsången. En stor ära för mig som inte ens var med i föreningen utan representerade SCB. På bussen hem deklamerades Rosen och sjöngs Flottarkärlek av utredningschefen i Vimmerby eller var det Vetlanda? En värdig stämningsfull kulturell upplevelse som avslutade kvällens övningar.

KSP är här igen

Mel: Happy days are here again

KSP är här igen med statistiken och planeringen vi går i spetsen för utvecklingen

KSP är här igen

KSP är här igen med ordföranden och styrelsen som går i spetsen för utvecklingen

KSP är här igen

KSP are here again The skies above are clear again Let us sing a song of cheer again

KSP are here again

All together shout it now There's no one who can doubt it now So let's tell the world about it now

KSP are here again

Nordiskt statistikermöte i Rebildt bakker

I augusti 1995 deltog jag i ett Nordiskt statistikermöte på Rebild Bakker några mil söder om Aalborg. Det var samma vecka som det var VM i fri idrott i Göteborg. Gunnel var medföljare.

---

⁵ Det finns en rad kommuner i huvudstadsregionen där Köpenhamns kommun är den största. När vi talar allmänt om Köpenhamn menar vi oftast Hovedstadsregionen med knappt 2 miljoner invånare

Det var en mycket lyckad tillställning men otroligt varmt med temperaturer över 30 grader alla tre dagarna. Min roll var att förevisa ett program kallat PC-DAISY, som var ett försök att underlätta för forskare att få grepp om de många variabler som fanns tillgängliga i enhetens registersystem. Så småningom ersattes PC-DAISY av det longitudinella forskningsregistret Lisa. Tillställningen slutade med ett dopp uppe vid Skagen.

Vy från Rebild Bakker

Bäcken vid källan

USA:s nationaldag

Rebild ligger på höga fasta sanddyner och är ett naturområde i Himmelsland. Där träffas många dansk-amerikaner den 4:e juli varje år och firar USA:s nationaldag. Nedanför sanddynerna sipprar vatten upp ur flera källor i den kalkhaltiga marken och rännilarna bildade en bäck och så småningom till en å som rinner ut Limfjorden. Det var första gången som jag tydligt har kunnat se var ett vattendrag började.

Geografiska informationssystem (GIS)

Johnny Sehlin var som nämnts tidigare f.d. statistikchef i Örebro kommun och utvecklades till en framstående GIS⁶-expert på min förra enhet. Tillsammans med Kooperativa förbundet tog vi fram en modell för bl.a. lokalisering av affärsverksamhet. Den byggde på GIS-teknik och kunde bl.a. enkelt ta fram en beskrivning av ett presumtivt kundunderlag för olika avstånd från en given lokalisering. Modellen användes främst av några stora kedjor inom livsmedels- och drivmedelsbranschen.

Johnny Sehlin

Johnny och jag testade en GIS-produkt som beskrev skolpendling för grundskolan i Malmöhus län. Tanken var att materialet skulle användas av länstrafikbolagen. Med hjälp av kartprogram beskrev vi olika grundskolors pendlingsstruktur d.v.s. var skolan ligger och var ele-

⁶ GIS Geografiska informationssystem blev på modet i början av 1990-talet då flera lättillgängliga programvaror för PC blev tillgängliga till ett rimligt pris.

ven är folkbokförd. Tack vare mina goda kontakter med skolstatistiken kunde jag få tillgång till deras register över grundskolor och utifrån adresserna få tillgång till aktuella fastighetsnummer och därmed geografiska koordinater. Statistiken var intressant men kom femton år för tidigt. Idag skulle intresset vara betydligt större eftersom grundskoleeleverna inte längre är knutna på samma sätt till en viss skola.

Pendlingsstatistik för ett länstrafikbolag

Strax innan jag bytte enhet genomförde jag ett projekt tillsammans med länstrafiken i Kronoberg som beställde en mycket avancerad och detaljerad pendlingsstatistik mellan tätorter i Kronobergs län och församlingar utanför tätorter. De hade varit en fördel om de hade kunnat använda GIS-teknik men den kompetensen saknades i företaget. Statistiken blev snårig då chefen för länstrafiken var mycket entusiastisk inför projektet och ville ha in så mycket information som möjligt i systemet. Själva försökte vi avråda honom till att ta med alltför många variabler. Vi gjorde ett besök i Växjö för att visa hur resultatet skulle bli. Jag tror dock att delar av materialet blev användbart för Kronobergstrafiken.

Övergången till programmet för Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RA)

Det skedde en omorganisation vid SCB 1993 som bl.a. fick till följd att arbetsuppgifterna på det Regionala kansliet splittrades upp och fördelades på tre andra enheter. Jag kom därefter att ingå i programmet för Regional uppdragsverksamhet (RU). Den fick en mer producerande inriktning, vilket inte passade mig. Det ämnesansvar som REK hade haft över regional statistik på delområden lades nu ut på ämnesprogrammen.

1994 blev det klart att det inte skulle bli någon fortsättning på folk- och bostadsräkningarna och då lämnade jag Regional uppdragsverksamhet (RU) och började på den Registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RA). Embryot till enheten bildades 1984 när ÅRSYS-registret byggdes upp och skulle ingå i sysselsättningsdelen i FoB 85. Jag hade sedan mitten av 80-talet samarbetat med Björn Tegsjö, som var nybliven programchef, om utformningen av delområdesredovisningen av ÅRSYS.

Enheten för registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RA) 1998

I början av 1990-talet var RA:s verksamhet enligt mitt förmenande introvert och relativt okänd både inom SCB och ute i samhället. Ett år kom enheten inte ens med i den interna SCB-katalogen. Det fanns dock mycket duktigt folk på enheten och man hade utvecklat sin statistik från enbart redovisning av sysselsättning till ett mer brett arbetsmarknadsperspektiv

d.v.s. i REK-termer från SYSSPAK till AMPAK. Björn anställde mig för att arbeta med registrets individualsida och Jan Andersson med dess företagssida. Min roll var att bl.a. marknadsföra statistiken, ha ett visst ansvar för själva registret och medverka till att utveckla enhetens statistik vidare.

RA-tour

Min första stora arbetsuppgift på RA var att organisera en säljkampanj för att marknadsföra AMPAK. Vi kom fram till att enheten skulle besöka alla residensstäder i Sverige och bjuda in länsstyrelser, landsting och kommuner till träffar där vi skulle redovisa den nya arbetsmarknadsstatistiken från SCB. Modellen hade vi hämtat från det arbetssätt som vi använde inom FoB-projektet.

Det är ett ganska stort arbete att administrera 24 möten men då alla på enheten ställde upp helhjärtat gick förberedelserna mycket smidigt. Vi tog hjälp av länsstyrelsernas regionalekonomiska enheter som hjälpte oss med lokaler. All utrustning hade vi med oss eftersom kvaliteten på programvaror och datorer samt bildkanoner varierade stort mellan olika länsstyrelser. Jan Andersson hade nyss lärt sig göra bilder i programmet powerpoint och han ansvarade för den delen. Björn krävde att all personal på enheten skulle besöka minst en residensstad och dessutom ansvara för minst ett avsnitt i själva seminariet. Vi kom fram till att varje besök skulle omfatta tre personer från RA. Vi tog fram en resrutt för sju grupper. Resorna skulle ske från november till februari medan statistiken skulle publiceras i mars. Med hjälp av SCB:s Ateljé tog vi fram nya snygga broschyrer som presenterade tabellpaketet. Enheten köpte in en bildkanon för 60 000 kr, en Toshiba laptop och en tvåhjulig kärva att lasta all utrustning på. Alla turer genomfördes under den planerade perioden.

Min egen resrutt var bl.a. Östersund, Härnösand, Umeå och Luleå den s.k. övre norrlandsturen. Resan tog en arbetsvecka. Vi flög till Östersund för första mötet och åkte därefter med hyrbil, en Volvo 850, till Härnösand. Resan med bil avslutades på Kallax flygplats utanför Luleå. Med på resan var även Olle Nyberg från SCB:s Luleåkontor. Ute i landet var intresset relativt stort för vår nya statistik men kanske ändå större för den teknik som vi utnyttjade, vilken var ny för de flesta. Vi räknade med att vi nådde ut till drygt 300 personer och att alla externa kostnader som RA-touren belastade enheten med tjänade vi in på ett års i ökade uppdragsintäkter. Det var den första stora aktiviteten som visade att RA var en enhet som SCB kunde räkna med och för personalen blev det ett lyft som ökade sammanhållningen i gruppen.

Udda uppdrag

Jag fick flera udda uppdrag under min första tid på RA. Ett fick vi från Jordbruksdepartementet inför Sveriges inträde i EU 1995. Ett annat från Högskoleverket om evaluering av utländska akademikers examina. Ett tredje var att beskriva utvecklingen av magra organisationer. Beställare var Rådet för arbetslivsforskning.

Öar som saknar fast landförbindelse

Jordbruksdepartementet skulle undersöka vilka öar i Sverige som kunde tänkas vara berättigade till bidrag från EU:s strukturfond mål 5b. Departementet inköpte en mängd statistik från SCB för ca hundratusen kronor. Tjänstemannen på departementet som skulle göra jobbet ville enbart ha materialet på papper, vilket blev en stapel tabeller på ca 1 meters höjd. Naturligtvis orkade inte personen med att ta sig an all information som fanns i tabellerna utan gav upp. Några månader innan rapporten skulle gå i tryck tog departementet kontakt med SCB och undrade om någon på SCB kunde göra jobbet åt dem. Jag fick en förfrågan och åtog mig att

sätta ihop en statistiköversikt över de aktuella öarna. Jag kollade vilket material som fanns sparad på datamedia. Mycket hade gallrats redan men på en månad fick jag ihop en del och med hjälp av några nya bearbetningar kunde jag skriva en i mitt tycke intressant rapport som ingick som ett kapitel i Jordbruksdepartementets SOU⁷ om öar utan fast landförbindelse. En av de berörda öarna kunde jag se från vårt sovrumsfönster. Dessutom var jag född på en ö fast med fast landsförbindelse sedan 1922.

Evalueringar av invandrares examina

Högskoleverket har bl.a. till uppgift att utvärdera invandrade akademikers examina. Ett arbete som påbörjades i början av 1990-talet. De hade nu följt upp sina evalueringsinsatser och jag fick i uppgift att skriva ett statistikavsnitt i den slutliga rapporten.

Magra organisationer

Dåvarande Rådet för arbetslivsforskning intresserade sig för den utveckling som pågick i Sverige på 1990-talet för att effektivisera företag och organisationer och som bl.a. resulterade i att personalstocken slimmades. Idéerna till det förändrade synsättet hade hämtats från Japan och kallades för ”Lean production”. Rådet lade då ut på SCB att göra en beskrivning av det aktuella läget. Björn Tegsjö och jag fick uppdraget att beskriva utvecklingen med hjälp av vår statistik. Inger Eklund skrev ett avsnitt utifrån ett AKU⁸-perspektiv. Den publikation som studien resulterade i heter ”Kartläggning av magra organisationer” och finns tillgänglig på Libris förlag.

Med RA till Aalborg

1995 hade Sverige gått med i EU och det fanns en nyfikenhet om detta skulle betyda något för vår verksamhet. Danmark var en veteran inom EU-samarbetet. Landet gick med i EG redan 1973. Vi tog kontakt med Nordjyllands amt i Aalborg för att se om de kunde ta emot oss och berätta om sina erfarenheter av att arbeta inom EU-systemet. Hela enheten åkte över Göteborg, Fredrikshamn och till Aalborg. På tåget till Aalborg råkade vi sätta oss i en ruhevogn där vi samspråkade glatt. När konduktören kom bad han oss vara tysta, då vi hade satt oss i en vagn där tystnad skulle råda. När vi kom till Nordjyllands amt fick vi en föreläsning på svårartad danska om hur de samarbetade med EU. Med gemensamma ansträngningar kunde vi dock i efterhand rekonstruera vad vi trodde att han menade

Vägverkets regionkontor

Efter det att jag hade lämnat Enheten för regional uppdragsverksamhet ville man från min gamla enhet att jag skulle vara med i ett projekt där vägverkets sex regionala kontor besöktes för att uppdatera deras tjänstemän om läget vad gäller lägesbestämda data i geografiska informationssystem (GIS). Förutom jag var det Johnny Sehlin och Per-Olof Eklund som informerade om vilka möjligheter SCB kunde erbjuda. Jag stod för pendlingsstatistik av olika slag. Johnny för GIS-teknik och PO för affärsmöjligheterna. PO besökte även en del kommunala bostadsföretag på resan för att sälja in enhetens Boendeprofiler. Resorna gick till Luleå, Härnösand, Borlänge, Eskilstuna, Jönköping och Kristianstad. Det jag mest minns från resorna var att man på kontoret i Luleå hade tjänstesparkar och att det kommunala bostadsföretaget hette Lulebo.

⁷ Sveriges offentliga utredningar

⁸ Arbetskraftsundersökningarna (AKU) är en urvalsundersökning som mäter bl.a. sysselsättning och arbetslöshet varje månad.

Diskussionerna med IPM

IPM eller Institutet för psykosocialmedicin var en myndighet under Socialdepartementet som arbetade inom verksamhetsområdet stressreaktioner och psykosocial hälsa. Forskarna vid institutet var intresserade av att koppla samman uppgifter från företagshälsovården med uppgifter om arbetsställens storlek, bransch och personaldynamik. Det skulle bli ett stort projekt. Jag beräknade i ett första skede att dataunderlaget skulle kosta ca 400 000 kr att framställa. Gabriel Oxenstierna, forskare vid IPM, var min kontaktman. Vi träffades i Hötorgshallen där han bjöd mig på lunch en stekt abborre med tilltugg för 180 kr. Vi kom fram till att vi skulle fortsätta diskussionerna. Han ville även få med uppgifter från AKU.

I nästa diskussionsomgång deltog även Inger Eklund. Min utgångspunkt var att vårt material höll för en sambearbetning men frågan var om IPM:s eller AKU:s material var tillräckligt bra. Den frågan kunde inte jag besvara utan den måste IPM utvärdera. Så småningom blev jag inbjuden till en katolsk kursgård ute på Ekerö för slutdiskussion med alla intressenter i projektet. Professor Törres Theorell och doktoranderna Harald Westerlund och Gabriel Oxenstierna var några av dem som var med på mötet. Vid mötet skisserade vi hur undersökningen skulle utformas. Det var en studie där vi följde arbetsställesnas personaldynamik över åren och kombinerade den informationen med uppgifter från företagshälsovården.

Inger Eklund

Gabriel Oxenstierna

Hugo Westerlund

Törres Theorell

Nu var min uppgift avslutad och Lena Skirmark sedermera Andersson tog över det praktiska arbetet. Vi kunde offerera uppdraget till samma belopp som jag hade uppgivit mellan tummen och pekfingeret. Bearbetningarna var många och komplicerade men Lena gjorde ett mycket bra jobb och kunde hålla den krävande Gabriel Oxenstierna på mattan. Han var mycket nöjd, ja rent av lyrisk, över hennes insats. 2003 dök det upp en uppmärksam rapport från IPM som visade att det fanns en tydlig koppling mellan magra organisationer och ökad ohälsa.

Regionala nätverket

Sedan det Regionala kansliet lades ned 1993 hade den regionala dimensionen ingen hemhörighet längre på SCB. Jag var en av initiativtagarna till bildandet av ett informellt nätverk som intresserade sig för regionala frågor vid SCB. Den första åtgärden var att försöka få igång de utbildningar av kommunala statistikansvariga som REK hade ansvarat för tidigare. Så småningom kom de igång igen och administrerades från min förra enhet. Vid nästa omorganisation av SCB fick den regionala dimensionen ett hemvist igen genom att en ny avdelning för Regioner och Miljö skapades och det regionala nätverket permanentades. Det bildades även ett regionalt råd vid SCB.

Artiklar i SCB :s tidskrifter Välfärd och Fokus på näringsliv och arbetsmarknad

Välfärd är SCB:s tyngsta tidskrift som har en allmän social inriktning. I den har jag skrivit fyra artiklar. 1996 skrev jag artikeln ”Invandrades förvärvsarbete”, 1998 kom ”Män på nya jobb oftare än kvinnor” och 2001 kom den mest uppmärksammade artikeln som heter ”Utländsk bakgrund ger sent inträde i arbetslivet”. Jag skrev även en artikel om hur länge vi arbetade under vår livscykel. Jag kom fram till ett genomsnittsvärde på drygt 30 år. De ekonomiska beräkningarna som Riksförsäkringsverket hade gjort pekade på att vi måste arbeta i drygt 40 år för att pensionssystemet skulle vara robust. För mig blev det 40 år plus de månader jag jobbade under studietiden d.v.s. ca 41 år.

Fokus på näringsliv och arbetsmarknad är en tidskrift som utges av Analysenheten på SCB. Den kom ut med sin första utgåva 2004. Min första artikel hette ”Arbetskraftsrörelser mellan Sverige och Norge under 2001”, vilken kom 2004. ”Fyra av tio kommuner uppnådde regeringens sysselsättningsmål 2003” kom 2005. Tillsammans med Björn Tegsjö har jag skrivit. ”Lokala arbetsmarknader – egenskaper, struktur och utveckling” som kom 2005 och ”Fokus på Örebro” som kom 2009 med anledning av SCB:s 40 års jubileum i Örebro.

Vi går in i ett nytt millennium

På hösten 2000 blev jag inbjuden av SCB till en ceremoni för att fira mina 30 år på SCB. Som tack för min nit och redlighet fick jag motta en guldlocka av vår dåvarande GD Svante Öberg vid en middag på Hasselabacken på Djurgården.

I slutet av 90-talet hade det börja lossna för RA-enheten. Den hade blivit känd i en vidare krets inte minst genom RA-touren. RA var en enhet som ansågs vara framåt och rik på initiativ. Enheten hade regelbundna kontakter med t.ex. Nutek, Tillväxtverket, IFAU och Vinnova. De medverkade vid finansieringen och deltog aktivt i flera av enhetens utvecklingsprojekt. Enhetens verksamhet finansierades i huvudsak genom anslag från Finansdepartementet men en allt större del av budgeten kom att upptas av intäkter från uppdragsverksamhet. Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS) är ett mycket utvecklingsbart registersystem, då registret kopplar samman individuppgifter med företagsuppgifter. I RAMS:s registerfamilj ingår även Yrkes- och Lönesummeregistren. Enheten ansvarar för ett longitudinellt forskningsregister (LISA) med mycket brett innehåll från många olika register som knyter ihop longitudinella individ- och företagsdata. Ett annat uppdragsbaserat register anpassat för forskning är ”Företagens och arbetsställens dynamik” eller det s.k. FAD-registret. Under senare år har man på enheten även utvecklat en metod att redovisa personers bredare anknytning till arbetsmark-

naden. Registret kallas RAKS - Registerbaserad aktivitetsstatistik. Utvecklingsarbetet har bl.a. skett i samarbete med SOFI⁹.

Jan Andersson hade börjat bli känd bland företagsforskarna genom att han hade varit med och utvecklat enhetens företagsstatistik och kunde visa på vilka stora möjligheter våra register hade för en ny typ av forskning om företag. Han blev ett inslag i bl.a. de småföretagardagar som arrangeras årligen i februari i Örebro av Företagarna och samarbetade med Entreprenörskapsforum. Han hade även nära kontakter med Svenskt Näringsliv och TCO samt våra samarbetsmyndigheter Tillväxtverket, Vinnova och Nutek.

Nordiskt statistikermöte för arbetsmarknadsfrågor

Jag fick i uppgift av min enhetschef Björn Tegsjö att organisera ett Nordiskt statistikermöte för arbetsmarknadsfrågor som skulle hållas år 2000. Tidigare hade Arbetskraftsundersökningarna (AKU) i Stockholm svarat för de svenskarrangerade mötena. Nu överlät man det ansvaret till oss, vilket var ett ytterligare bevis på att vår enhet hade fått en god status inom SCB. Mötet ägde rum på Loka Brunn. Ett sextiotial arbetsmarknadsstatistiker var representerade från de fem Nordiska länderna. Vi hade simultantolkning mellan finska och skandinaviska. Konferensen blev mycket lyckad. Höjdpunkten var en högklassig middag den andra kvällen på Grythyttans gästgiveri med visning av Måltidens hus. Vi klarade konferensen ekonomiskt och fick ett litet överskott tack vare att bidraget i danska kronor från Nordiska ministerrådet för tolkning hade ökat i värde på grund av att den danska kronan under processens gång hade stigit avsevärt gentemot den svenska.

Gränsregionalt samarbete och gränsregional statistik

Hovedstadsregionen i Danmark hade under en längre period dragits med en svag ekonomisk utveckling och Malmö hade på ett årtionde nästan avindustrialiserats. Öresundsregionen med sina 3,5 miljoner invånare riskerade att hamna på efterkälken i Europa. De båda regionerna behövde extra stimulans för att få igång den ekonomiska tillväxten och framtidstron. En bro över Öresund mellan Köpenhamn och Malmö skulle kunna stimulera den ekonomiska utvecklingen och samarbetet i hela Öresundsregionen. Dessa idéer anammades av de båda ländernas regeringar och ett beslut om att bygga en bro mellan Malmö och Köpenhamn kom i mitten av 1990-talet.

Beslutet att bygga bron satte igång en politisk process som syftade till att skapa en transnationell region bestående av Skåne och Östdanmark¹⁰ kallad Öresundsregionen. För att kunna beskriva hur samarbetet utvecklades ville man få tillgång till jämförbar statistik mellan Sverige och Danmark samt att kunna redovisa arbetspendling över riksgräns mellan de båda länderna. Diskussionerna började kring 1997 ungefär samtidigt med att SCB lade ner sitt Malmö-kontor. Ännu ett bevis på verksledningens dåvarande inkompetens i regional frågor. Berndt Hermansson, på vår enhet, hade ansvaret för kontakterna med Öresundsregionen och var SCB:s representant i de organ som styrde Öresundssamarbetet. Han blev en värdefull person för Öresundskomiteen och som diskussionspartner för oss på hemmaplan. Vi hade ett fantastiskt fint samarbete och vi hjälptes åt på olika sätt både praktiskt och med idéer. Även Björn Tegsjö hade en viktig roll i samarbetet. Med i gruppen fanns även Carl-Gunnar Hanaeus. Han ansvarade för att utveckla och producera statistiken över arbetspendling inom Öresundsregionen. Maria Håkansson och Sara Ekmark kom tidigt in i jobbet och arbetade

⁹ Socialforskningsinstitutet vid Stockholms universitet

¹⁰ Öarna öster om Stora Bält.

bl.a. med statistikproduktionen. Tillsammans med Danmarks statistik utvecklades en metod för att redovisa transnationell arbetspendling mellan kommuner inom Öresundsregionen.

C-G Hanaeus

Maria Håkansson

Sara Ekmark

Carl-Gunnar Hanaeus och jag blev bjudna till Kastrup av Öresundskommittén innan Öresundsbron stod färdig. Där bjöds vi på en åktur med båt ut till den konstgjorda ön Pepparholm, där järnväg och motorväg dyker upp ur vattnet från danska sidan och leder upp på brospannet. Vi gick i land på ön och upp på bron. Därefter åkte vi med båt under högbron och landade återigen i Kastrup, där vi bjöds på lunch. En trevlig och spännande förmiddag. Från Amagersidan ser bron väldigt konstig ut. Den slutar långt ute i vattnet på en liten ö och verkar inte ha någon kontakt med fastlandet. Att man lade sista delen mot Amager i en tunnel beror på att inflygningen till Kastrups flygplats sker över detta område.

Öresundsbrons övergång till tunnel

Nordisk pendlingskarta

Erfarenheterna från Öresundsprojektet kunde vi även använda för att mäta arbetspendling mellan de fyra stora nordiska länderna. Nordiska ministerrådet nappade på idén och stod för beställningen av Nordisk pendlingskarta. Pendlingskartan förutsatte ett intimt samarbete mellan fyra nordiska statistikbyråer. Ansvar för projektet låg i Örebro. Under min tid på

SCB tog vi fram tre årgångar av Nordisk pendlingskarta. Min roll bestod i att skriva rapporten till ministerrådet.

När vi skulle skapa ett pendlingsregister mellan Sverige och Finland fick Maria Håkansson och Sara Ekmark åka över till Helsingfors för att kunna bestämma vilka som var arbetspendlare mellan länderna. Enligt finsk lag får inte personuppgifter överföras till annat land. Och för att få arbeta med materialet blev de anställda av Finlands statistik under en vecka och därmed blev de definierade som arbetspendlare.

Dansk och finsk lagstiftning passade inte alls ihop, så vi kunde inte beräkna arbetspendlingen mellan dessa länder. Å andra sidan existerar det knappt någon pendling mellan dem. Överhuvudtaget var Finland något av en svartepetter i arbetet med pendlingskartan.

Gänget som arbetade med den första Nordiska pendlingskartan. Från vänster Berndt Hermansson, Björn Mathiesen, Björn Tegsjö, C-G Hanaeus, Kaija Routsalainen, Pernille Stender, jag och Maria Håkansson.

Pendlingsstatistiken över landsgränserna fick betydelse för flera statistikgrenar. Den visade att kvaliteten i sysselsättnings- och inkomststatistiken var problematisk i vissa gränskommuner. Förvärvsintensiteten var kraftigt underskattad i t.ex. Årjäng, Eda och Haparanda samt i viss mån i Malmö och Landskrona. Även inkomststatistiken påverkades då pendlingen till ett grannland stod för en stor del av hushållens inkomster i berörda kommuner. När SCB gjorde analyser över t.ex. förekomsten av fattiga barn blev dessa kommuner felaktigt klassade som fattiga.

Vi kunde även beräkna storleken och riktningen på de löneinkomstströmmar som uppstod genom pendlingen. Riksbanken använde sig av de löneinkomstströmmar över riksgräns som vi beräknade. Även uppgifter om förvärvsintensitet i vår egen statistik för ovan nämnda kommuner visade sig vara grovt felaktiga, då vi inte hade gränspendlarna redovisade som sysselsatta i våra register. Även Nutek och Tillväxtverket använde sig av statistiken för deras indelning i förvärvsarbetsregioner, vilka är en framskrivning av våra lokala arbetsmarknader 15 år framåt i tiden.

Arbetslöshetsstatistik för Öresundsregionen

Arbetslöshetsstatistiken i Öresundsregionen var omöjlig att jämföra då Danmark utgår från timmar och i Sverige räknar vi dagar. Det var förmodligen en nationalekonom med starkt intresse för nationalräkenskaper som hade utformat den danska arbetslöshetsstatistiken medan det var AMS i Sverige. Det gick inte att räkna om timmar till dagar och få någon kvalitet i jämförelsen. Arbetsförmedlingarna på båda sidor sundet var mycket angelägna att få ett användbart mått så att man kunde studera arbetslösheten på ett jämförbart sätt i regionen. Den svenska arbetslöshetsstatistiken var inte SCB:s utan det var AMS som ansvarade för den. Trots det fick SCB i uppdrag att försöka knäcka problemet.

Jag och en dansk fick uppdraget att utveckla en användbar arbetslöshetsstatistik för Öresundsregionen. Den förste dansken verkade inte alls beredd att föra någon djupare diskussion kring frågan. Allt var mycket besvärligt och krångligt. Jag gick då in på Danmarks statistiks webbplats och plockade ut uppgifter om deras arbetslöshetsstatistik och satte ihop en PM, där jag samlade uppgifter om uppbyggnaden av respektive lands arbetslöshetsstatistik. Danskarna tyckte inte om att jag skrev om deras statistik eftersom det var ett intrång på deras område. Dessutom visade jag dem att de inte hade gjort sin läxa. Det fick nu ändan ur vagnen och bytte ut den första dansken till en som var kreativ och intresserad av frågan. Efter några möten i Köpenhamn och lite skriftväxling hade vi löst problemet. Själv tyckte jag dock att lösningen inte var särskilt elegant. Men arbetsförmedlingarna verkade nöjda med vår lösning. En ny översättningsmodell har därefter skapats eftersom förutsättningarna för statistiken förändrades. Denna gång gjordes arbetet av Arbetsförmedlingen i Sverige och Danmarks statistik d.v.s. de myndigheter som ansvarar för statistiken.

Övrigt nordiskt samarbete

Så småningom kom det igång ett statistiksamarbete även mellan kommuner i några fylken i sydöstra Norge och kommuner i Västragötalandsregionen inom ramen för Interreg 3-projektet ”**Inre Skandinavien**”. Skälet till det stora intresset för gränsöverskridande statistik berodde på den stora utpendlingen från Västsverige till Norge och den omfattande gränshandeln. Exempelvis ingår Strömstad i Fredrikstad- Sarpborgs lokala arbetsmarknad och Årjängs kommun i Oslo lokala arbetsmarknad .

Vi försökte även få igång ett statistiksamarbete i **Torneå/Haparandaregionen**. De båda kommunerna samarbetade tätt i många frågor och betraktade sig själva som en kommun. Haparanda ingår liksom Torneå i Kemi lokala arbetsmarknad. Berndt Hermansson och jag åkte upp till Haparanda i 20 gradig kyla och mängder med snö. Vi bodde på det hotell som Lenin bodde på 1917 på väg till Ryssland och revolutionen. I Haparanda deltog vi i en tvådagarskonferens där vi bland annat diskuterade statistikfrågan. De två kommunerna var alltför små för att själva kunna utveckla statistiken mellan länderna men det fanns ett intresse för jämförbar statistik för Torneo/Haparanda. Det visade sig dock att de ansvariga regionala organen på vardera sidan om gränsen inte hade resurser att arbeta med frågan.

2007 deltog jag i en konferens i Sundsvall som gällde **Mittnordensamarbetet** som var ett Interregprojekt med stöd från EU. Samarbetet omfattade kommuner och regionala organ i Sverige, Norge och Finland. Min roll var att representera SCB. Konferensen ägde rum på hotell Södra stadsberget i Sundsvall med en fantastisk utsikt över Alnön och Bottenhavet. Min slutsats efter mötet var att Mittnordenprojektet inte hade något intresse av att utveckla statistik över landgränserna då pendlingsutbytet över dessa var alltför litet. Infrastrukturen i områdets gränsregioner var svag. Man hade mycket långt kvar till ett förverkligande av exempelvis en modernisering av järnvägen mellan Trondheim och Bräcke samt återupptagande av färjelinjen över Bottenhavet.

Erfarenheterna från samarbetet med våra kollegor i grannländerna

Det nära samarbetet med övriga nordiska statistikmyndigheter gav oss en god inblick om styrkor och svagheter med respektive lands registerbaserade sysselsättningsstatistik. Norrmännen hade den snabbaste och den bästa statistiken. Därefter kom Sveriges, som visserligen var starkt inspirerad av den danska lösningen, men hade ett betydligt bredare utbud av statistik. Den svenska sysselsättningsstatistiken var dessutom snabbare än den danska. Finland hade en långsam och komplicerad insamlingsprocess med kvalitetsbrister. Danskarna låg som vanligt främst när det gällde att utveckla statistiken, då de redan hade börjat samlat in månadsvisa kontrolluppgifter från företagen för sin registerbaserade sysselsättningsstatistik. I Danmark har t.ex. AKU inte alls samma status som i Sverige. Man gör statistiken endast för EU-samarbetets skull. I Sverige ligger vi som vanligt flera år efter danskarna men det pågår diskussioner med Skatteverket om månadsvis sysselsättningsstatistik baserade på register.

För oss på SCB var det enklast att samarbeta med norrmännen, då de hade en lika praktisk och obyråkratisk organisation som vi i Sverige. Danskarna hade splittrat upp bearbetningen av registren och produktionen av statistik i en processinriktad organisation, vilket ledde till en del förseningar och felleveranser beroende på missförstånd på den danska sidan. För övrigt kändes den danska organisationen alltför byråkratisk, eftersom besluten togs högre upp i byråkratin än vad de gjorde i Sverige och i Norge. Rent praktiskt tog skillnaden sig uttryck i att vi var betydligt mer självkritiska och ifrågasättande till vad vi höll på medan danskarna sällan hade den typen av funderingar. Då en kritik för dem mot arbetsprocessen blev en indirekt kritik mot deras chefer. Finlands organisation var otydligare för oss. De hade alltid störst problem med leveranserna och försenade alltid rapporten till ministerrådet. I den senaste utgåvan av Nordisk pendlingskarta står Finland utanför på grund av deras problematiska och tidskrävande produktionsprocess.

Enhetens studieresa till Malmö och Köpenhamn

Den 11 september 2001 skulle hela vår enhet åka till Malmö och Köpenhamn på en studieresa. Anledningen till resan var att enheten på flera sätt var involverad i det samarbete som utvecklades inom Öresundsregionen. Strax innan tåget till Malmö skulle gå hade någon gått in på nätet för att se senaste nytt. Det pågick tydligen konstiga saker i New York. Riktigt vad som var på gång stod inte klart vid den tidpunkten. På tåget var händelserna i New York det stora samtalsämnet och på vägen ner till Malmö fick vi korta rapporter från någon som hade en radio med sig. När vi kom fram till Malmö och hotellet vid niotiden på kvällen kunde vi beskåda på TV de absurda bilderna med brinnande skyskrapor i New York som till slut kollapsade.

Statistikermöten i Kalmar och i Åbo

2001 deltog jag återigen i ett Nordiskt statistikermöte denna gång i Kalmar. Vi bodde på Packhuset, ett hotell som ligger ute på kajen, med sjöutsikt över Kalmarsund och Ölandsbron. Gunnel var medföljare. Hon handlade strumpor m.m. till bra priser i en affär som skulle läggas ner. Även vid nästa nordiska statistikermöte som ägde rum 2004 i Åbo deltog jag och Gunnel följde med även denna gång. Min roll i mötet var att belysa de kunskapsvinster vi hade fått i samarbetet om den Nordiska pendlingskartan

Lokala arbetsmarknader (LA)

Björn Tegsjö hade i början av 90-talet konstruerat en ny områdesindelning som var avsedd för att beskriva lokala arbetsmarknaders struktur, utveckling och funktionssätt. Indelningen blev en officiell områdesindelning i mitten av 1990-talet. Jag fick i uppgift att modernisera LA-indelningen och anpassa den till situationen i början av 2000-talet. Efter att jag med hjälp av Maria Håkansson hade anpassat metoden lade vi ut årliga förteckningar över de lokala arbetsmarknaderna på SCB:s webbsida. På så sätt kunde användarna följa på vilket sätt regionförstoringen i landet utvecklades. Användare av indelningen som Nutek, Tillväxtverket och Näringsdepartementet anpassade sig till den moderniserade LA-indelningen. Indelningen finns dokumenterade i en publikation från 1991 i en gemensam utgåva från SCB och från Expertgruppen för regional utredningsverksamhet (ERU). Den boken har CERUM vid Umeå universitet översatt till engelska. Dessutom beskrivs modellen ingående i NUTEK:s bok ”Regioner och Arbetsmarknad – Metoder för regionindelningar utifrån arbetsmarknadens funktionssätt” som kom 2007. Den reviderade versionen av lokala arbetsmarknader finns beskriven i boken ”Lokala arbetsmarknader - egenskaper, utveckling och funktion” från 2010. Den skrevs av mig, Björn Tegsjö och Maria Håkansson.

Under 2009 förde vi en diskussion i tidskriften ”Plan” med kulturgeografen Jan Amcoff om för- respektive nackdelar med vårt sätt att se på begreppet lokala arbetsmarknader. Vi hade även en diskussion med Amcoff vid ett möte hos Regionförbundet Örebro. Det finns även andra kulturgeografer som har synpunkter på modellen. Ännu har vi dock inte hittat någon som kan ersätta vår för det syftet den är gjord för. Indelningen har använts i flera av långtidsutredningarna (LU) och sedan senare delen av 1990-talet av NUTEK och nu av Tillväxtverket. Även forskare och utredare i olika regionala och lokala organ använder sig av modellen. Även Eurostat har visat intresse för LA-indelningen.

AMPAK-delområde på webben

I början av 00-talet utvecklade RU-enheten ett system för redovisning av statistik i en webbaserad databas för små områden som kommunerna själva hade avgränsat. En tidigare variant hade funnits sedan början av 1980-talet men den hade blivit tekniskt föråldrad. Den nya databasen ger de större kommunerna betydligt större frihet än tidigare att själva kombinera variabler och värden. Dessutom kunde de installera på kommunernas egna webbplatser en variant av databasen som även var tillgänglig för allmänheten. Mitt arbete var att ge databasen ett innehåll med arbetsmarknadsstatistik som var anknutet till vår övriga redovisning av RAMS-statistik. Vi fick avväga hur detaljerad redovisning fick vara på grund av statistiken kunde redovisas för små områden som t.ex. stadsdelar och kvarter. Det arbetet gjorde jag ihop med personer från min tidigare enhet, vilket var stimulerande.

Statistik för Bostadsområde

- [Befolkning efter område, ålder, tid, kön och sysselsättning](#) - Storlek: 170 Kb -Ändrad: 2013-03-18 09:02:43
  - **bostadsområde:** 011 Östernärke S, 012 Östernärke N, 021 Glanshammar, ... (49)
  - **ålder:** 16-19 år, 20-24 år, 25-44 år, 45-64 år, 65- år, ... (7)
  - **tid:** 2011, 2010, 2009, 2008, 2007, 2006, 2005, 2004, ... (10)
  - **kön:** Män, Kvinnor, Båda könen (3)
  - **sysselsättningsstatus:** Förvärsarbetande, Ej förvärsarbetande (2)
  - **enhet:** antal, andel % (2)

Exempel från den databas som kommunerna köper av SCB och lägger upp på sina webbplatser

AMPAK-Lönesummor

Jag hade under några år strävat efter att få vara med och skapa ett nytt statistikpaket kallat AMPAK-lönesummor. Problemet var att andra var ansvariga för produkten och jag var endast seniorkonsult. Med hjälp av lönesumman är det möjligt att följa en regions eller en kommuns ekonomiska utveckling utifrån ett socialt perspektiv. Ett annat begrepp är bruttoregionprodukt (BRP) som Nationalräkenskaperna vid SCB framställer. Den redovisar värdet på alla varor och tjänster som produceras i en region. Fördelen med att använda lönesumman i stället för BRP är att lönesumman beskriver bättre än BRP den ekonomiska utvecklingen för befolkningen. Lönesumman utgår från individer medan BRP utgår från företag. Jag försökte få lönesummepaketet anpassat till regionernas behov men lyckades bara till viss del. Några av mina tabellförslag hamnade på hälleberget. Tabeller som i mitt tycke var intressanta ur kommunal synpunkt. De ansvariga för statistiken menade att tabellerna bröt alltför mycket från den traditionella redovisningen. SCB:arna är experter på innehållet i statistiken men känner sällan till hur statistiken kan användas i samhället.

Fyra tillväxtkonferenser

Ett viktigt inslag i EU:s arbete var en strategi för tillväxt som unionen antog i samband med sitt extramöte i Lissabon år 2000. Något år senare fick jag i uppgift av enheten att undersöka vad EU:s tillväxtpakt innebar för vår enhet. Regionernas ekonomiska utveckling var central i tillväxtpakten. Tidigare hade man i nationalekonomiska sammanhang i huvudsak sett länderna som enheter och inte ägnat mycket tid åt regionernas utveckling. Det nya synsättet stärkte den regionala dimensionen i arbetsmarknadsstatistiken. Den enda fullvärdiga källan för en sådan statistik var vårt grundregister RAMS. Jag fick därför i uppdrag att organisera konferenser som skulle inrikta sig på tillväxtfrågor. Då SCB saknade trovärdighet i dessa frågor inbjöd vi NUTEK, Tillväxtverket och Vinnova att vara medarrangörer till konferenserna.

Jag presenterar Hans Björklunds pass under seminariedagen i en av tillväxtkonferenserna

Vårt syfte med konferenserna var att höja och bredda vår egen och andras kunskapsnivå kring tillväxt och att visa vad vi och andra kunde erbjuda för att belysa dessa. En första konferens ägde rum 2003 och behandlade tillväxtfrågor i allmänhet. Den andra genomfördes 2005 och var inriktad mot tillväxt och social välfärd. Den tredje kom 2007 och handlade om tillväxt och globalisering. De tre första konferenserna hölls på Loka brunn och de omfattade tre dagar. Moderator vid konferenserna var professorn i nationalekonomi Eskil Wadensjö från Social-

forskningsinstitutet (SOFI) vid Stockholms universitet. Första eftermiddagen inleddes i plenum med kvalificerade föreläsare. Den andra dagen var en dag med ett 20-tal seminarier från i huvudsak de arrangerande myndigheterna. Den tredje dagen avslutades i plenum med kvalificerade föreläsare och en estradiskussion som sammanfattade konferensen.

De mest minnesvärda föredragen under de fyra tillväxtkonferenserna hölls enligt min mening av ekonomisk historikern professor Lennart Schön, förre utbildnings- och handelsministern Leif Pagrotsky samt sociologiprofessorn Walter Korpi.

Leif Pagrotsky

Lennart Schön

Walter Korpi

Den fjärde tillväxtkonferensen blev annorlunda. Den hölls 2009 och den handlade om Tillväxt och entreprenörskap. Den ägde rum på Johannesdals slott vid Gottröra i Uppland. Om den konferensen samarbetade vi med Entreprenörskapsforum och dess VD professor Pontus Braunerhjelm. Han var under några år ordförande i regeringens Globaliseringsråd. Min tidigare kollega Jan Andersson genomförde en uppskattad andra konferens tillsammans med Entreprenörskapsforum hösten 2012.

Jan Andersson

Pontus Braunerhjelm

Att skriva sin historia

Jag har alltid varit intresserad av historia. Inte minst min egen. Därför har jag skrivit ner min egen historia som jag kommer att överlämna till mina tre barn. Jag har även försökt ge en bild av skeendet när det gäller den regionala statistikens utveckling under de dynamiska årtiondena efter det att datakraften blev tillgänglig och berikade statistikproduktionen. Eftersom jag har kunnat följa nästan hela historien om statistikpaketens utveckling har jag skrivit om den

regionala statistikens uppgång och fall och återupprättelse. Det har jag sammanfattat i ett bakgrundsfakta med rubriken ”SCB:s regionala statistik i ett fyrtioårsperspektiv”. Skriften är utgiven av avdelningen för Regional och miljöstatistik nr 1 2006.

Ett annat projekt som jag medverkade till var publikationen ”Lokala arbetsmarknader – egenskaper, utveckling och funktion”. Den utgavs i serien Arbetsmarknad 2010. Den skrev jag tillsammans med Maria Håkansson och Björn Tegsjö. Boken kan ses som Björns och mitt testamente till eftervärlden, där vi överförde en stor del av våra kunskaper om hur man kan analysera lokala arbetsmarknader och det är Maria som kommer att bära den kunskapen vidare.

Samarbetet med Malmö stad

Jag fick ett uppdrag av Jan Haak från Malmö stad att i en statistikrapport beskriva integrationen på arbetsmarknaden i Malmö. Ett annat uppdrag till Malmö stadskontor handlade om lokala arbetsmarknader i Skåne och ett tredje om varifrån människor får sina inkomster. Får de inkomsten från lönearbete, eget företagande, för studier eller från sociala transfereringar? Redovisningen skedde för de mest utsatta stadsdelarna i Malmö. Alla tre rapporterna blev publicerade i kommunens interna tidskrift ”Inblick”. Den sista rapporten väckte störst intresse. Jag fick presentera den i två seminarier. Det första för tjänstemännen i kommunens Arbetsmarknads- och integrationsnämnd och något senare i en särskild sittning för politikerna i nämnden. Jan Haak var aktiv i Kompass-gruppen.

Regionala konferenser

2004 genomförde jag tillsammans med Alf Fyhrlund, som nu arbetade på SCB i Stockholm, en regional statistikkonferens i Göteborg i samarbete med Västragötalandsregionen. Konferensen blev lyckad och tankarna på en ny regional konferens i Malmö kom upp. Jag hade goda kontakter med kommunen via planeringsdirektören Jan Haak och vi genomförde tillsammans en konferens för Sydsverige 2007. Marie Haldorson på avdelningen för Regioner och miljö vid SCB anordnade en fortsättning på de regionala konferenserna i Stockholm 2009. Även jag blev inbjuden till konferensen fast jag då hade blivit överårig. Den regionala dimensionen har äntligen fått en stark företrädare i verksledningen genom Marie Haldorson, som har en bakgrund som kommunplanerare i bl.a. Marks kommun.

Jan Haak

Alf Fyhrlund

Marie Haldorson

Inte bara resor till stora städer

Under mina år på SCB gjorde jag även arbetsresor till små orter som Nossebro, Vara, Boxholm, Ulvön, Mellerud, Hjo, Åre, Lycksele, Torsby, Mörbylånga, Haparanda och Högsby. I flera fall var det länsstyrelser eller grupper av kommuner som inbjudit oss att tala om vår statistik eller enskilda kommuner som ville ha hjälp med sin områdesindelning.

Pensioneringstider

Björn Tegsjö avgick som enhetschef 2003 och gick över till Analysenheten och äntligen fick han arbeta med det han gillade bäst nämligen att analysera statistik. Hans efterträdare Håkan Swan kom från lönestatistiken. Hans roll blev en annan än Björns. Han lät dock oss gamla uvar få arbeta på som tidigare.

Jag säger några väl valda ord till Björn Tegsjö vid avtackningen inför hans pensionering 2007

Berndt Hermansson gick i pension 2006. Han hade bidragit till de trevliga och värdefulla diskussioner som vi ofta inledde våra arbetsdagar med och han var motorn för arbetet med den transnationella statistiken. Berndt var visionären vars kurs vi dock ibland fick rätta till. Han var även praktikern och taktikern. Men mest brann han för att driva de transnationella frågorna och särskilt Öresundsregionens speciella statistikbehov. Intresset för dessa frågor var ljumt på verksnivå och det var svårt att få stöd och besked från verksledningen när sådant behövdes. När han pensionerades kom ansvariga från Region Skåne och Danmarks statistik upp till hans avtackningsmöte för att hedra honom för hans insatser för Öresundssamarbetet.

Berndt Hermansson

Den 31 mars 2009 gick jag officiellt i pension. Jag hade då arbetat 80 procent sedan 2005 d.v.s. en dag ledig i veckan. Jag fick ett trevligt avslut från enhetens sida med en högtidlighet med sång, blommor, vin och två biljetter till Operan. Vi använde dem för att se Stravinskys ballett Våroffer och två andra baletter som han hade skrivit musik till. Det var med ett visst vemod jag lämnade arbetet på SCB, då det hade varit så rikt och stimulerande och med ett gott kamratskap. Första året efter pensioneringen fyllde jag dock med flera aktiviteter åt SCB

vilket gjorde det lättare för mig att anpassa mig till den nya situationen. Min hustru fanns ju hemma och hade väntat på att jag skulle pensionera mig i flera år.

13 000 gånger genom Odensbacken

Jag har arbetspendlat mellan Hampetorp och Örebro i trettio år. Det innebär att jag har åkt genom Odensbacken ca 13 000 gånger med buss. Pendlingstiden har uppgått till ca 13 000 timmar, vilket motsvarar ca 1 600 arbetsdagar. Bussen har varit ett bra och säkert färdssätt. All heder åt länstrafiken. Tyvärr har de dock inte kunnat minska restiden särskilt mycket. Under en stor del av min pendlingstid gick bussen ofta över Segersjö. Under senare tid har den turen varit mer sällan förekommande. På det sättet tjänar man in ca 10 minuter i restid. Förbifarten till Ekeby-Almby har inte inneburit någon vinst då 721:an är lokal buss för samhället. De senaste åren har allt fler från Hampetorp tagit bussen in till Örebro bl.a. Benny Andersson från Rös väggen. Han arbetar på Kriminalvårdstyrelsens region Mitt i Örebro. Vi har gjort många trevliga resor tillsammans. Han avtackade mig med fika på bussen när jag gjorde min sista arbetspendlarresa till Örebro.

Buss 722 till Hampetorp och Läppe vid Odenhallen

Fortsatta uppdrag åt SCB efter pensioneringen

Efter pensioneringen fick jag en del arbetsuppgifter från SCB bl.a. i samband med SCB:s 40 års jubileum i Örebro och tillväxtkonferensen om entreprenörskap. Jag var med och skrev publikationen "Lokala arbetsmarknader – egenskaper, utveckling och funktion". Dessutom har jag efter pensioneringen utanför SCB:s skyddande hand skrivit ett antal rapporter till Umeå kommun om främst om sysselsättning och ekonomisk utveckling samt hållit ett seminarium om Lokala arbetsmarknader tillsammans med Maria Håkansson hos CERUM¹¹ vid Umeå universitet.

Tic tac-luncher och seniorföreningen

Nu träffas vi gamla SCB:are från RA (eller som det just nu heter FRS) i slutet av varje år och äter en lunch tillsammans på Stora hotellet. Vi kallar den för Tic-Tac-lunch för alla har vi fått en guldklocka av SCB för 30 års tjänstenit. Jag sitter med i styrelsen för SCB:s seniorförening i Örebro, vilket även det ger en trevlig och trivsamt kontakt med gamla SCB:are. I samband med styrelsemötena som äger rum på SCB händer det att jag besöker mina tidigare kollegor. Det blir allt fler nya ansikten på enheten och den har nu fått en ny chef - en kvinna från Arbetsförmedlingen.

¹¹ Centrum för regionalvetenskap (CERUM) inrättades av regeringen 1983 med uppgift att initiera och genomföra forskning om regional utveckling, bedriva tvärvetenskapliga forskningsprojekt samt sprida forskningens resultat till olika samhällsintressen av särskilt intresse för norra Sverige och norra Europa.